ния друг к другу, эмпатийность и толерантность. Внешним проявлением контакта является поведение взаимодействующих субъектов.

Состояние контакта достигается с помощью различных диалоговых техник. Активными формами взаимодействия по-прежнему остаются совместные семинары, педсоветы, конференции, круглые столы, тренинги, на которых демонстрируется позитивный имидж человека ведущего активную благотворительную деятельность.

Поскольку классный руководитель, как правило, "предметник", а у социального педагога "своего" предмета нет, то целесообразно поручать именно социальному педагогу ведение факультативных курсов, курсов по выбору, имеющих гуманистическую, этическую направленность. Примером может служить курс "Из истории милосердия и благотворительности".

Организация рейдов по выявлению людей, нуждающихся в помощи (район школы, дома подъезда, семьи), связь с благотворительными общественными организациями — поле совместных усилий классного руководителя, социального педагога, психолога.

Плодотворна и совместная мыследеятельность, обсуждение материалов прессы, новинок литературы (Н.Е.Щуркова "Этика школьной жизни" — раздел "Помогать другому")

Общность ряда функциональных обязанностей классного руководителя, социального педагога, психолога (диагностико-коррекционная, прогностическая, организаторская, коммуникативная, здоровьесберегающая, охранно-защитная) позволяет названные формы и методы взаимодействия по организации благотворительной деятельности школьников сделать результативными.

Н. С. Старжынская (г. Мінск)

ФАРМІРАВАННЕ СІТУАЦЫЙНЫХ І ПАЗАСІТУАЦЫЙНЫХ БЕЛАРУСКАМОЎНЫХ ЗНОСІН ДАШКОЛЬНІКАЎ

Па даных псіхалагаў, на працягу дашкольнага дзяцінства узнікаюць чатыры формы зносін: сітуацыйна-асобасная, сітуацыйна-дзелавая, пазасітуацыйна-пазнавальная, пазасітуацыйна-асобасная (М.І.Лісіна). Кожнай форме зносін адпавядаюць пэўныя асаблівасці маўлення дзіцяці — яго лексіка, граматычны лад, выразнасць, звязнасць.

Вядома, што дзеці аднаго узросту часта маюць розны узровень маўленчага развіцця. Гэтыя адрозненні залежаць ад узроўню развіцця зносін дзіцяці з дарослым. Так, пераход ад сітуацыйнага да кантэкстнага маўлення, па даных даследчыкаў, адбываецца у дзяцей у чатырох-пяцігадовым узросце. Аднак асобныя элементы маналагічнага маўлення праяўляюцца ужо значна раней — у дзяцей двух-трохгадовага узросту. У той жа час не усе чатырохгадовыя і нават пяцігадовыя дзеці дасягаюць узроўню пазасітуацыйнай формы зносін і адпаведна — маналагічнага маўлення. Таму сярэдні дашкольны узрост — гэта перыяд, калі дыяпазон індывідуальных адрозненняў у маўленчым развіцці дзяцей імкліва узрастае (А.Г.Тамбоўцава).

Намі праводзіліся даследаванні па развіцці форм зносін у дзяцей сярэдняга дашкольнага узросту у сітуацыі руска-беларускага двухмоўя. У ходзе эксперыменту выхавальнік у штодзённых узаемінах з рускамоўнымі дашкольнікамі развіваў іх беларускае маўленне, уцягваючы дзяцей у сітуацыйна-дзелавыя зносіны і паступова пераходзячы да пазасітуацыйных.

Ключавой праблемай навучання дашкольнікаў беларускай мове выступае забеспячэнне іх станоўчай матывацыяй маўлення на гэтай мове. Неабходна знайсці такую патрэбу дзяцей дашкольнага узросту, якую можна актуалізаваць у адносінах да маўленчай дзейнасці на беларускай мове і на гэтай аснове стварыць адпаведны матыў.

Акрамя гульні, якая выклікае найвялікшую унутраную актыўнасць у дашкольнікаў і таму з'яўляецца універсальным матывам маўленчай дзейнасці дзяцей пры навучанні другой мове, рэцэптыўны характар блізкароднаснага двухмоўя дазваляе абапірацца і на матывы, пад уздзеяннем якіх дзеці ўступаюць у зносіны з дарослым і равеснікамі на роднай мове.

Так, пры навучанні рускамоўных дашкольнікаў беларускаму маўленню перадумовай узнікнення унутранай актыўнасці дзяцей 3-4 год можа быць патрэба у зносінах з беларуска-

моўным дарослым для выражэння станоўчых эмоцый для дасягнення сумеснага з імі або беларускамоўным равеснікам выніку у практычнай або гульнявой дзейнасці. Для дашкольнікаў 4-6 год, акрамя таго, матывацыйнам фактарам маўленчай дзейнасці на беларускай мове з'яўляецца патрэба з атрыманні новай інфармацыі пазнавальнага і асабаснага характару. Для старэйшых дашкольнікаў сацыяльна матываванай з'яўляецца маўленчая дзейнасць на беларускай мове у якасці узору для малодшых дзяцей. У гэтым узросце актывізуючую ролю адыгрываюць і "спаборніцкія" матывы.

Развіццё сітуацыйна-дзелавых беларускамоўных зносін дзяцей сярэдняга дашкольнага ўзросту з дарослым ажыццяўлялася у сітуацыі сумеснага разглядвання з імі беларускай кніжкі з ілюстрацыямі. (Беларуская мова кніжкі прызначалася хутчэй выхавальніку, які, расказваючы дзецям па ілюстрацыях, арыентаваўся на тэкст.) У кожных занятках удзельнічалі 2-3 дзіцяці. Адна і тая ж кніжка разглядвалася некалькі разоў, каб дзеці, якія толькі авалодваюць беларускай мовай, паспявалі паспрабаваць самастойна апісаць яе.

Выхавальнік спачатку сам паказваў ілюстрацыі і расказваў па іх. Адказваў на пытанні дзяцей па змесце ілюстрацый. Наступным разам прапанаваў малым разгледзець кніжку, пагартаўшы яе старонкі. Прасіў дзяцей паказаць таго ці іншага персанажа, прадмет, адказаць на простыя рэпрадуктыўныя пытанні хто? дзе? што робіць? і да т.п. Нарэшце прапанаваў выхаванцам расказаць, што намалявана на карцінцы у кніжцы. На першых занятках дзеці пры разглядванні кніжкі адказвалі на пытанні выхавальніка на рускай мове, зрэдку у маўленні сустракаліся беларускія словы. Было відавочна, что дзеці самі радуюцца, калі узгадваюць і ужываюць тое ці іншае беларускае слова. Ужо падчас трэцяй гутаркі дзеці самастойна, без дапамогі дарослага расказвалі па малюнках на беларускай мове. Зразумела, іх маўленне не было пазбаўлена памылак. Выхавальнік падказваў патрэбнае беларускае слова альбо правільнае беларускае вымаўленне.

Калі наступным разам дзецям прапанавалі разглядзець іншую беларускую кніжку, яны адразу пачыналі расказваць па малюнках па-беларуску. Гэта значыць, што у іх ужо сфарміравалася хаця б пачатковая устаноўка на беларускамоўныя зносіны. Маўленне іх значна удасканалілася.

Ужо з дзецьмі чацвёртага года жыцця праводзіцца работа па фарміраванні у іх пазасітуацыйна-пазнавальнай формы зносін. Для гэтага з імі праводзяцца индывідуальныя або па падгрупах у 5-6 чалавек пазнавальныя гутаркі аб жыцці і звычках жывёл, машынах, раслінах, з'явах прыроды, працы людзей і да т.п. У якасці нагляднага ілюстрацыйнага матэрыялу выкарыстоўваюцца прадметныя і сюжэтныя малюнкі, дыяфільмы, фотаздымкі, розныя віды лато і інш. (методыка А.Смирновай). Пры навучанні другой мове, калі любая задача зносін можа быць вырашана дзіцем на рускай мове, штучнасць узаемаадносін на беларускай часта перашкаджае яму уключыцца у камунікацыю з той жа псіхалагічнай нагрузкай, што і на рускай мове.

Як паказала наша даследванне, выклікаць цікавасць да тэмы гутаркі, стварыць псіхалагічную устаноўку на беларускае маўленне і тым самым заахвоціць дзяцей да пазнавальнай гутаркі на беларускай мове можна з дапамогай фальклорных твораў. Многія народныя казкі, загадкі, прыказкі, гульні носяць у пэўнай ступені пазнавальны характар ("Лёгкі хлеб", "Пшанічны каласок", "Пчала і муха", "Вожык" і інш.). Дзеючамі асобамі у гэтых творах з'яўляюцца жывёлы, птушкі і іншыя жывыя істоты, знешні выгляд якіх, асаблівасці паводзін, карыснасць і г.д. характарызуюцца вельмі трапна. Народная педагогіка праз гэтыя мастацкія вобразы, прывабныя, даступныя і у пэўнай ступені ужо вядомыя дзецям, знаёміць малых з багаццем і разнастайнасцю навакольнага свету, з тымі узаемасувязямі і узаемазалежнасцямі, якія існуюць у прыродзе і у жыцці людзей. Беларуская мова твораў садзейнічае фарміраванню у дзяцей пачуццёвай асновы роднай мовы, развіццю беларускага маўлення. Усё гэта дае падставы для выкарыстання фальклорных твораў з мэтай фарміравання пазасітуацыйна-пазнавальных зносін дзяцей на беларускай мове. У ходзе эксперыментальнай працы па матывах твораў (але не па іх змесце) праводзіліся гутаркі, у працэсе якіх абмяркоўваліся звычкі жывёл, працоўныя працэсы і да т.п. Так, пасля расказвання казкі "Пчала і муха" з

дзецьмі праводзілася гутарка аб пчолах.

Да адных з лепшых твораў народнай творчасці адносяцца легенды і паданні, змест якіх звязаны з гістарычнымі падзеямі, славутымі іменамі, героямі і гераічнымі падзеямі. Гэтыя фальклорныя творы мы таксама выкарыстоўвалі з мэтай развіцця у дзяцей "чуцця" беларускай мовы, фарміравання у іх пазаситуацыйна-пазнавальных зносін. У эксперыменце з другой групай дашкольнікаў сярэдняга узросту знаёмілі з такімі легендамі, як "Чараўніца", "Возера Нарач", "Легенда пра Маплёу" і інш.; паданні "Слуцкія паясы", "Паданне пра заснаванне Мінска" і інш. Паколькі названыя творы уяўляюць сабой паэтычнае выкладанне пазнавальных звестак, гутаркі праводзіліся непасрэдна па змесце легенды або падання.

Вопытна-эксперыментальная работа паказала, што у абодвух выпадках дзеці заўседы з задавальненнем адгукаліся на запрашэнне выхавальніка паслухаць казку, верш ці легенду або паданне. Пытанні, якія задаваліся ім пасля праслухоўвання, абмяркоўвалі з захапленнем. Гутаркі насілі нязмушаны характар, уся увага малых была сканцэнтравана на тэме размовы. Беларуская мова гутаркі была як бы працягам твора на беларускай мове, успрымалася выхаванцамі зусім натуральна. Усяго было праведзена па 8 заняткаў у кожнай падгрупе. У абодвух эксперыментах былі атрыманы аналагічныя вынікі: больш за 80% дзяцей авалодалі пазаситуацыйна-пазнавальнай формай зносін. Яны пачалі задаваць шмат пытанняў пазнавальнага характару, паміж сабой і з іншымі дзецьмі гэтыя дашкольнікі пачалі абменьвацца ведамі пра новыя прадметы, з'явы. Гэта знайшло адлюстраванне у іх маўленні, якое стала больш багатым на складаназлучаныя і складаназалежныя сказы, больш дакладным у плане выкарыстання лексікі. Хаця дзеці па-ранейшаму не выкарыстоўвалі беларускую мову як сродак штодзённых зносін, многія з іх сталі па уласнай ініцыятыве размаўляць з выхавальнікам па-беларуску, у той час як да пачатку эксперыменту такіх дзяцей наогул не было.

Апошнім этапам нашага даследавання была спроба арганізацыі пазаситуацыйных пазнавальных зносін на аснове азнаямлення дзяцей з біблейскімі сюжэтамі. На працягу двух месяцаў падгрупе дзяцей пятага года жыцця, што знаходзіліся на узроўні ситуацыйна-дзелавой формы зносін, было расказана сем біблейскіх прытчаў: "Стварэнне свету", "Іосіф і браты", "Блудны сын" і інш. (па "Дзіцячай Бібліі"). Па змесце кожнай з іх праводзілася гутарка. Усе расказы выклікалі цікавасць дзяцей, аказалася, што многія з іх ужо знаёмыя з некаторымі сюжэтамі. Дашкольнікі з захапленнем абмяркоўвалі падзеі, аб якіх расказвалася у прытчах. Так, напрыклад, хлопчыкаў вельмі зацікавіла зброя воінаў у сюжэце "Выхад яўрэяў з Егіпта". Гутаркі ішлі лёгка і займальна, выклікалі шмат эмоцый. Дзеці рабілі высновы з расказанага і абмеркаванага (чаму трэба слухацца бацькоў; як назваць хлопчыка, што падзяліўся хлебам і рыбкамі, чаму старэйшы брат так сустрэў Іосіфа і да т.п.). Дзеці прасілі яшчэ раз расказаць ім гэтыя ж гісторыі, дапытваліся, што было далей, выкарыстоўвалі сюжэты у ролевых гульнях. З цікавасцю дашкольнікі разглядвалі "Дзіцячую Біблію" і калі знаходзілі на ілюстрацыях знаёмых персанажаў, расказвалі адзін аднаму пра іх. Вынікі эксперыментальнай працы былі аналагічны папярэднім: 70% дзяцей авалодалі пазаситуацыйна-пазнавальнай формай зносін. Маральны змест прытчаў набліжае дашкольнікаў да авалодання і больш складанай пазаситуацыйна-асобаснай формай зносін.

Е. В. Стельмашук, Т. В. Курачинская (г. Брест)

ОСОБЕННОСТИ ПРИМЕНЕНИЯ ПРОКСЕМИЧЕСКИХ СРЕДСТВ КОММУНИКАЦИИ СТУДЕНТАМИ НА ЗАНЯТИЯХ.

Процесс педагогического взаимодействия между преподавателем и студентами как субъектами учебной деятельности — процесс весьма сложный и многогранный, зависящий от многих условий и факторов.

Педагогическое взаимодействие, в первую очередь, процесс активный, направленный взаимно всеми участниками педагогического процесса, как преподавателями, так и студентами.

Чтобы у студентов возн
тивы, движущие индивидом
ние и внутренние. К внутре
содержанию деятельности
зующими смысл для лично
вы имеют предметное соде
выполняют функцию подкр
ности можно столкнуться с
вы по отношению к содержа
В структуре педагогиче
репертуар которого опред
учебного процесса, но так
деятельность студентов.
осуществляется благодар
средства несут основную
бальные же средства нес
партнерам по общению и
щимся, т.е. в них (неверб
модействующих субъекто
средств обеспечивает у
средств общения, которы
лем на занятиях, можно
присвоении информации
интерпретировать содер
обеспечении обратной св
ментального исследован
средств студентами вуза
исследования выступает
вия с преподавателем. О
ве гипотезы нашего иссл
студенты, имеющие вну
более короткое расстоян
обеспечения совместной
минирующей внешней м
тированы на конструктив
являться в увеличении р
Для сбора эмпиричес
и беседу. Наблюдение в
фиксировались следующ
лишних «не учебных» п
логический барьер в об
устойчивой мотивации с
ветить на следующий в
ским занятиям и активно
пяти причин».
Все ответы студенто
тивов: 1. Познавательн
тив саморазвития («для
дей»); 3. Профессиона
профессии); 4. Мотивы
давателем, налаживан
вы, ориентированные н